

Casussen (participatief) actieonderzoek Voorbeelden (participatief) actieonderzoek Verslagen & rapporten van (participatief) actieonderzoek

Dit onderdeel gaat over de **praktijk van (participatief) actieonderzoek**.

De praktijk wordt getoond aan de hand van een aantal **casussen uit de praktijk** van actieonderzoek. Een casus is een schriftelijke beschrijving van een **uitgevoerd** (participatief) actieonderzoek waarin wordt verteld én gereflecteerd over het uitgevoerde actieonderzoek.

De casussen zijn te zien als voorbeelden van uitgevoerd participatief actieonderzoek. Ze zijn bedoeld als leermiddel voor het uitvoeren en begeleiden van (participatief) actieonderzoek. Door kennis te nemen van de gereconstrueerde werkelijkheid van anderen en daarop te reflecteren kunnen zaken helder worden en ontdekkingen worden gedaan. Kennis en competenties inzake Participatief actieonderzoek kunnen daardoor worden aangevuld en verdiept.

Meestal zijn de casussen (eerder) elders schriftelijk vastgelegd. Daarvan is gebruik gemaakt voor deze beschrijvingen. Waar nodig werd i.v.m. de anonimiteit gewerkt met een gefingeerde naam van de instellingen in de casus.

In de presentatie van de casuïstiek volgen wij zoveel mogelijk letterlijk de casusauteurs. De casuïstiek is immers hun reconstructie van hun ervaringen, bedoelingen en reflecties. Door zoveel mogelijk hun verhaal, hun taal en woorden te volgen wordt daaraan recht gedaan.

Adviezen om te leren van de casussen

Om het leren van de hier aangeboden casuïstiek te bevorderen geven wij nog enkele adviezen. Het is het aan te bevelen om zich bij het doornemen van de casuïstiek vragen te stellen. Dat kan op verschillende manieren. Die vragen kunnen heel gericht en specifiek zijn.

Het methodisch kader (in deel 2 en 3) kan bijvoorbeeld de leidraad zijn bij het lezen van de casuïstiek. De vragen kunnen daaruit voortkomen. Een andere mogelijkheid heeft een open en persoonlijk karakter. Te denken valt dan aan vragen als: Wat valt op? Wat spreekt aan? Wat mis je? Wat zou ik anders doen?

Een derde mogelijkheid is te werken met "learner-rapport" vragen als: Ik heb ontdekt dat..... Ik weet nu.....Ik zie nu.....

Toelichting bij casussen/voorbeelden

De casussen zijn afkomstig uit de onderzoekspraktijk en onderwijspraktijk in ons netwerk.

Casus/voorbeeld 1

Sanne van Horik Het verminderen van pesten en discriminatie op de basisschool

Zoals Sanne zelf beschrijft studeerde ze Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Fontys in Eindhoven en ze heeft voor de minor actieonderzoek in samenwerking met vijf kinderen een actieonderzoek gedaan naar de mate van pesten en discrimineren op basisschool x.

De beschreven casus is gemaakt als toetsopdracht voor de Minor Actieonderzoek. Sanne volgt in haar indeling grotendeels de items zoals deze in de toetsopdracht genoemd staan.

Casus/voorbeeld 2

Emmy van Beek, Linda Teluy, Stefan Thijs en Dorien Vervest Cocaine op klompen

De beschreven casus is ontleend aan:

Beek, Emmy van, Teluy, Linda, Thijs, Stefan, en Vervest, Dorien (2006) Doe het lekker zelf! Een systematische/integrale aanpak van alcohol en/of ander drugsgebruik. Eindproduct Afstudeerproject opleiding MWD Fontys Hogeschool Sociale Studies, Eindhoven

De in dit eindproduct door de schrijvers gemaakte indeling wordt hier gevolgd.

Actieonderzoek

Het verminderen van pesten en discriminatie op de basisschool

Discrimineren en pesten!

Dit actieonderzoek is uitgevoerd door: Sanne van Horik

Klas: VS4E2

Docent: Ferdie Migchelbrink

Voorwoord

Mijn naam is Sanne van Horik en ik volg de studie Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Fontys in Eindhoven. Voor de minor actieonderzoek heb ik in samenwerking met vijf kinderen een actieonderzoek gedaan naar de mate van pesten en discrimineren op basisschool x. Samen hebben wij onderzocht in welke mate dit op de school voorkwam en welke interventies wij konden plegen om het pesten en discrimineren in de toekomst te verminderen.

In dit verslag kunt u de verantwoording van mijn actieonderzoek lezen vanuit het actieonderzoeksperspectief en daarnaast vindt u een reflectie op mijzelf als onderzoeker.

Ik wens u veel leesplezier!

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inhoudsopgave	5
Deeltoets 1: De Actie-onderzoeksverantwoording.....	6
1. De totstandkoming van het idee voor actieonderzoek.....	6
2. Het actieonderzoekproces	6
2.1 Het actieonderzoekontwerp	6
2.2 De voorfase.....	6
2.3 De oriëntatiefase	7
2.4 Het vervolg van de oriëntatiefase	8
2.5 De diagnostische fase	9
2.5.1 De eerste bijeenkomst	9
2.5.2 De tweede bijeenkomst	10
2.5.3 De derde bijeenkomst	11
2.6 De ontwikkelfase	11
2.6.1 De vierde bijeenkomst.....	11
2.6.2 De resterende bijeenkomsten.....	12
2.7 De actiefase	13
2.8 Het aan bod komen van de meervoudige processen tijdens het onderzoek.....	14
Deeltoets 2: Ik als actieonderzoeker	14
3. Mijn verleden op het gebied van actieonderzoek.....	15
4. Wat heb ik geleerd op het gebied van actieonderzoek op theoretisch vlak.....	15
5. De samenwerking	17
6. Mijn betrokkenheid gedurende de meervoudige processen van het actieonderzoek.....	18
7. Knelpunten tijdens de uitvoering van het actieonderzoek	19
8. Wat heb ik geleerd van actieonderzoek op persoonlijk vlak.....	20
9. Verbeterpunten voor de toekomst	20

Deeltoets 1: De Actie-onderzoeksverantwoording

1. De totstandkoming van het idee voor actieonderzoek

Voor mijn afstudeerproject ben ik aan het onderzoeken of er een link bestaat tussen gepest worden en discriminatie. Naar aanleiding van dit onderwerp heb ik dan ook een vooronderzoek gedaan. Uit dit vooronderzoek kwam naar voren dat er nog maar weinig relevante gegevens hierover bekend waren. Daarom heb ik ervoor gekozen om de link tussen gepest worden en discriminatie op een basisschool te gaan onderzoeken. Ik heb hierbij voor basisschool 'Het Anker' gekozen omdat dit een school betreft waar kinderen met veel verschillende nationaliteiten aanwezig zijn. Dit is van belang voor mijn onderzoek, omdat ik dan naast het thema pesten tevens het thema discrimineren op de basisschool kan onderzoeken.

Ik heb gekozen om mijn onderzoek aan de hand van actieonderzoek te doen omdat ik daardoor op een intensieve en interactieve wijze met de doelgroep, in dit geval kinderen van groep 8, met dit onderwerp aan de slag kan gaan. Daarnaast had ik voor dit onderzoeksproces vaardigheden nodig, die een verband leggen met het actieonderzoek. Hiermee bedoel ik de volgende vaardigheden: doorvragen, reflecteren, terugkoppelen, samenwerken, sturing geven, activeren, stimuleren en samenvatten. Al deze vaardigheden hebben een koppeling met het voeren van het actieonderzoek.

2. Het actieonderzoekproces

2.1 Het actieonderzoekontwerp

Voordat ik met mijn actieonderzoek in de praktijk aan de slag ging, heb ik eerst een actieonderzoekontwerp op papier gezet. In dit ontwerp stond precies beschreven welke fasen ik ging doorlopen tijdens mijn actieonderzoek en welke methodes en processen hierbij van toepassing waren. In mijn ontwerp was mijn korte termijn doelstelling dat ik samen met de doelgroep een product in handen zou krijgen, waarmee ik een interventie zou kunnen plegen t.a.v. het probleem pesten in relatie tot discriminatie op de basisschool. Als lange termijn doelstelling wilde ik bereiken dat het pesten en discrimineren op de basisschool in de loop der jaren verminderd zou worden.

2.2 De voorfase

De voorfase van het actieonderzoek is gestart door een afspraak te maken met de leerkracht van groep 8. Met deze leerkracht heb ik een face- to-face ondervraging gehouden, waarbij ik voornamelijk wilde achterhalen of er gepest en/of gediscrimineerd werd op deze basisschool. Ik had gekozen voor een face tot face ondervraging, omdat ik dan de mogelijkheid had om dieper in te gaan op redeneringen en motieven van de leerkracht. Daarnaast had ik dan de mogelijkheid om tevens non-verbale communicatie te analyseren en hier op te reageren en eventueel vragen over te stellen. De leerkracht gaf aan dat er op deze school zowel gepest als gediscrimineerd werd. Vanuit deze invalshoek heb ik naar haar toe aangegeven dat ik graag op deze school een actieonderzoek zou doen naar wat de link is tussen pesten en discriminatie. Ik gaf aan dat ik dit graag in samenwerking met een groepje van vijf kinderen zou willen onderzoeken en uitvoeren. Wat als mogelijk resultaat een product voor de leerkrachten op zou leveren om het pesten en discrimineren in de toekomst te verminderen. De leerkracht reageerde hier enthousiast op en vervolgens zijn we samen gaan bekijken welke vijf leerlingen hier het meest geschikt voor waren. We besloten om kinderen te

kiezen die zelf ooit in de rol van dader of slachtoffer hadden gezeten. Hiervoor hadden we gekozen omdat je dan kinderen had met verschillende ervaringen en diverse gedachtegangen. Dit zou naar onze mening zorgen voor de grootste variatie in inspiratie voor het actieonderzoek.

2.3 De oriëntatiefase

In de oriëntatiefase ben ik afspraken met de leerkracht gaan maken om de klas, school en de vijf leerlingen uit mijn actieonderzoeksgroepje beter te leren kennen.

In mijn actieonderzoeksontwerp gaf ik aan dat ik eerst wilde starten met het observeren van de klas gedurende lessituaties en pauzetijden op de speelplaats. Daarnaast wilde ik me gaan verdiepen in de interventies die al op de school aanwezig waren t.a.v. pesten en discriminatie. Ook wilde ik een paar leerlingen interviewen om te achterhalen hoe zij over deze onderwerpen dachten en hoe hier op school mee om werd gegaan.

Deze planning heeft in de praktijk een andere wending gekregen. Ik ben namelijk eerst gestart met het opstellen van enquêtes voor de leerkrachten. Voor het starten met de enquêtes voor de leerkrachten, had ik enerzijds gekozen omdat ik de enquêtes dan op tijd terug zou ontvangen, dit omdat het afnemen van enquêtes relatief veel tijd kost. Daarnaast had ik hiervoor gekozen omdat ik aan de hand van deze enquêtes nieuwe relevante informatie aan de weet zou komen, welke ik kon gebruiken voor mijn onderzoek. Middels deze enquêtes wilde ik als hoofddoel achterhalen of er op de basisschool al interventies gepleegd werden om het pesten en discrimineren te verminderen. Vervolgens heb ik bij vijf leerlingen uit groep 8 een individuele face to face ondervraging afgelegd, om te achterhalen hoe zij over de onderwerpen pesten en discriminatie dachten en hoe zij vonden dat hier op school mee om wordt gegaan. Ik koos hierbij voor een face to face ondervraging omdat ik dan door kon vragen op de antwoorden die zij gaven, en ik zodoende een zo compleet mogelijk beeld kreeg van het discrimineren en pesten op de school.

Daarna ben ik de leerlingen gaan observeren gedurende de gymles en tijdens de buitenspeeltijden. Tijdens de gymles heb ik gekozen voor niet participerende observatie, dit omdat ik van een afstandje wilde bekijken hoe de leerlingen met elkaar omgingen en hoe hier door de leerkrachten naar werd gehandeld.

Tijdens de buitenspeeltijden had ik juist gekozen voor een ongestructureerde observatie. Hiervoor had ik gekozen omdat ik wilde achterhalen hoe de sfeer was tijdens het buitenspelen. Zodoende kon ik achterhalen of er veel werd gepest en gediscrimineerd en bij welke groepen en nationaliteiten dit het meeste voorkwam. Door dit ongestructureerd te doen kreeg ik een compleet beeld voor mezelf van hoe de kinderen met elkaar omgaan tijdens de buitenspeeltijden. Ik had juist voor de gymles en buitenspeeltijden gekozen omdat de kinderen op deze momenten de meeste interactie met elkaar hebben. Hier kon ik dan ook de meest relevante conclusies uit trekken. Want als ik in de klas zou observeren, zouden de kinderen alleen les hebben en dus weinig sociale interactie met elkaar hebben.

Aan de leerkracht van groep 8 heb ik, tijdens de face to face ondervraging, in de voorfase gevraagd of er op de school interventies aanwezig waren om het pesten en discrimineren te verminderen. Zij gaf aan dat hierover kort iets in de schoolgids vermeld stond en dat er daarnaast posters in de school hingen. Deze schoolgids en posters ben ik vervolgens gaan bekijken om te achterhalen wat er nu precies voor informatie in werd verstrekt, hier heb ik een beknopt verslag van gemaakt.

Naarmate ik de enquêtes van de leerkrachten terug ontving, ervaarde ik dat ik van sommige resultaten uit deze enquêtes meer verheldering nodig had. Volgens mijn actieonderzoeksontwerp was het de bedoeling dat ik de enquêtes nu zou gaan analyseren. Echter besloot ik om twee leerkrachten te interviewen, welke de enquête in hadden ingevuld, om zodoende de onduidelijke

resultaten die uit de enquête naar voren kwamen te kunnen verhelderen. Tijdens dit gesprek heb ik gekozen voor een face tot face ondervraging omdat ik zo het meeste te weten kon komen van de leerkrachten. Ook kon ik op deze wijze om verheldering vragen over zaken die uit het interview naar voren waren gekomen. Daarnaast zou ik middels deze ondervraging ook dingen op kunnen maken uit de non-verbale communicatie die zij tijdens het gesprek lieten zien.

Uit de beginfase van de oriëntatiefase kon ik concluderen dat er op de school naast het stukje in de schoolkrant over pesten en discrimineren en de posters in de school nog geen interventies t.a.v. deze thema's gepleegd werden. Volgens zowel de vijf geïnterviewde kinderen uit groep 8, als de ondervraagde en geïnterviewde leerkrachten, wordt er wel gepest en gediscrimineerd op de school.

2.4 Het vervolg van de oriëntatiefase

De volgende stap die ik zou gaan nemen, volgens mijn actieonderzoekontwerp, was een les geven aan alle kinderen van groep 8. Het doel hiervan was om te achterhalen hoe de kinderen tegen de onderwerpen pesten en discriminatie aan keken en hoe zij vonden dat hier op school mee omgegaan werd. Daarnaast wilde ik, aan de hand van deze les, de kinderen enthousiasmeren en uitleggen wat ik met enkele van hun wilde gaan onderzoeken middels een actieonderzoek.

Voor deze les had ik gekozen voor een kringgesprek, omdat ik zodoende alle kinderen tijdens de les kon betrekken en ik daarnaast een goed overzicht over de groep had. Daarnaast had ik gekozen om les te geven middels een PowerPoint presentatie, omdat ik dan de mogelijkheid had om internetlinks te gebruiken en daarnaast was het dan voor alle leerlingen goed en duidelijk leesbaar. Het kringgesprek ben ik gestart door mezelf voor te stellen. Vervolgens heb ik via de PowerPoint een kort filmpje over pesten en discriminatie aan de kinderen laten zien. Voor een filmpje had ik gekozen omdat ik dan de interesse van de kinderen kon wekken en ik daarnaast op de onderwerpen zou kunnen inhaken, door vragen te stellen over het pesten en discrimineren op de school. Na dit filmpje heb ik via de PowerPoint samen met de kinderen een quiz over pesten en discriminatie gedaan. Eerst had ik als plan om de kinderen de antwoorden op laten schrijven op een papiertje, maar daarna bedacht ik me dat dit niet handig was, aangezien de kinderen in de kring geen tafel bij de hand hadden. Ook leek het me handiger om de antwoorden meteen te bespreken, omdat het voor de kinderen natuurlijk motiverend was als zij een antwoord goed hadden, waardoor zij weer enthousiast zouden zijn voor de volgende vraag van de quiz. Voor de quiz koos ik ervoor om verschillende kleuren stroken papier te gebruiken. Hierdoor konden de kinderen de kleur strook opsteken waarvan zij dachten dat dit het goede antwoord was. Na deze quiz had ik een vijftal stellingen bedacht waarop de kinderen mochten reageren. Ik had gekozen voor stellingen omdat de kinderen dan de mogelijkheid hadden om hun eigen mening hierover te vormen en omdat ik hierdoor kon doorvragen over wat er op school met bepaalde stellingen gedaan werd. Dit vooral op het gebied van pesten en discriminatie. Tot slot had ik nog een paar situaties bedacht en omschreven, op de PowerPoint, waarop de kinderen konden reageren. Ik had voor deze situaties gekozen omdat je dan de meeste interactie vanuit de kinderen kon krijgen, en ik daarnaast weer kon doorvragen hoe de kinderen dit op school terug zagen.

De les heb ik afgesloten door te vertellen dat ik een onderzoek wilde gaan doen in samenwerking met vijf leerlingen uit de klas, en dat de rest van de klas hier ook extern bij betrokken word. Tevens heb ik aangegeven welke vijf kinderen hiervoor uitgekozen waren en wanneer de eerste bijeenkomst was.

Gedurende dit kringgesprek heb ik verschillende actieonderzoekvaardigheden toegepast, zoals:

- **Doorgevraagd** op wat de kinderen vertelden, om zo tot meer relevante informatie te kunnen komen.

Daarnaast zorgde dit voor een stukje verduidelijking voor mezelf, maar ook voor de andere kinderen.

- Het verhaal of de mening van een kind heb ik regelmatig **teruggekoppeld** en hier een vervolgvraag op gesteld, om voor mezelf en voor de kinderen duidelijk te krijgen wat het kind nu precies bedoelde.
- **Sturing** geven tijdens het kringgesprek. Dit zorgde ervoor dat alle kinderen evenveel konden inbrengen. Ook probeerde ik de kinderen die wat minder zeiden te stimuleren en meer bij het kringgesprek te betrekken door vragen aan hun te stellen.
- Tijdens het kringgesprek probeerde ik de kinderen ook te **activeren** en te **stimuleren**. Dit deed ik door de stellingen en situaties op een enthousiaste manier over te brengen. Daarnaast heb ik van de quiz een soort spelletje gemaakt, waardoor de kinderen geboeid bleven.
- Tot slot gaf ik als een kind wat gezegd had ook telkens een korte **samenvatting**, zodat ik kon checken of ik het goed begrepen had en het voor alle andere kinderen goed te begrijpen was.

Middels dit kringgesprek ben ik erachter gekomen dat de kinderen pesten en discriminatie een interessant item vonden om te bespreken, er kwam dan ook veel interactie vanuit de kinderen. Hierdoor kreeg ik een helder beeld van hoe de kinderen tegen pesten en discrimineren aankeken, of het op de school voorkwam en op welke wijze hier door leerkrachten naar werd gehandeld. De conclusie was dat het op de school voorkwam en dat er ook regels bestonden, maar dat er, naast deze posters en vaste schoolregels, geen interventies werden gepleegd om het pesten en discrimineren te verminderen.

2.5 De diagnostische fase

2.5.1 De eerste bijeenkomst

Volgens mijn actieonderzoeksontwerp stond nu de eerste actiebijeenkomst op de planning. Hier ben ik dan ook mee gestart in de diagnostische fase. Tijdens deze bijeenkomst stond het voorstellen aan elkaar en het brainstormen over de aanpak van het onderzoek centraal. Deze bijeenkomst startte ik door mezelf voor te stellen en uit te leggen wat de bedoeling was van deze bijeenkomst. Vervolgens heb ik de vijf leerlingen elkaar om de beurt laten voorstellen, waarbij ik doorvroeg op de dingen die zij vertelden. Ik koos ervoor om eerst elkaar voor te stellen, omdat dit zou zorgen voor een veiligere omgeving voor de kinderen. Door het doel van de bijeenkomst uit te leggen, wisten de kinderen wat er van hun verwacht ging worden. Vervolgens ben ik met hun in gesprek gegaan over hoe zij vonden wat er op de school gedaan werd t.a.v. pesten en discriminatie. Hier reageerde ik op door de feiten te gebruiken die ik tijdens de interviews, enquêtes en de les in groep 8 had opgedaan. Hierbij kwamen we er samen al snel op uit dat er op de school eigenlijk te weinig gedaan werd om het pesten en discrimineren zo veel mogelijk te verminderen. Daarom zijn de kinderen samen gaan brainstormen over hoe zij konden onderzoeken of er op de school inderdaad gepest en gediscrimineerd werd en hoe andere kinderen ervoeren hoe hier door de school mee om werd gegaan. Hierbij koos ik voor brainstormen, omdat dit de meest mogelijke ideeën naar boven zou brengen. Daarnaast kun je tijdens brainstormen nooit een fout antwoord geven en zijn de kinderen daarom ook meer gemotiveerd om hun echte fantasie en dus meer ideeën bloot te geven. Het idee dat uiteindelijk werd gekozen, was het opstellen van een enquête voor de groepen 5 tot en met 8 om te achterhalen of er op de school gepest en gediscrimineerd werd en hoe hier, door de school, op gehandeld werd. Voor de groepen 5 tot en met 8 kozen we, omdat deze kinderen konden lezen en schrijven. Dit was een pre om de enquête op een juiste manier in te kunnen vullen. Voor de enquête werd gekozen, omdat dit de meeste resultaten op zou leveren in een korte tijd. Tijdens de bijeenkomst viel het me op dat drie kinderen veel aan het woord waren en de andere twee wat minder. Dit heb ik opgelost door de sturende en leidinggevende rol op me te nemen. Ik zorgde er namelijk voor dat alle vijf kinderen evenveel aan het woord kwamen, waardoor er ook de meeste

ideeën naar voren kwamen. De bijeenkomst sloten we af met een evaluatie. Ik vroeg aan de kinderen wat we deze bijeenkomst besproken hadden en wat de vervolgacties waren. Daarnaast vroeg ik naar hun mening over deze bijeenkomst. Als planning, voor de volgende bijeenkomst, spraken we af om enquêtevragen te gaan bedenken voor de kinderen van groep 5 tot en met 8.

2.5.2 De tweede bijeenkomst

Voor de tweede bijeenkomst stond het bedenken van de enquêtevragen centraal. Hiervoor had ik gekozen om schrijfblaadjes mee te nemen en de kinderen hier individueel per persoon vragen op te laten schrijven, over wat zij middels de enquête te weten wilde komen. Ik koos ervoor om de kinderen het individueel te laten doen, omdat dit de meest gevarieerde vragen op zou leveren. Toen de kinderen vragen hadden bedacht zijn we deze gezamenlijk gaan bespreken en hebben we er uiteindelijk, middels de nominale groepstechniek (NGT), één enquêtelijst van gemaakt.

Voor deze techniek had ik gekozen, omdat alle kinderen dan individueel over de vragen na konden denken en we daarna samen tot een vragenlijst zouden komen waar alle kinderen, het na de gevoerde discussies, over eens waren. Tijdens het toepassen van deze techniek heb ik ervoor gekozen om de leidinggevende rol op me te nemen. Eerst gaf ik aan wat de bedoeling was en vervolgens zijn de kinderen na gaan denken over mogelijke vragen voor de enquête. Daarna gaf ieder kind om de beurt een vraag welke hij of zij belangrijk vond. Hier mocht de rest niet op reageren en ik schreef deze vraag op een groot vel. Dit hebben we gedaan totdat al de kinderen al hun vragen hadden opgesomd en ik deze op het grote vel genoteerd had. Vervolgens zijn we de vragen per stuk gaan bespreken, waarbij de kinderen de mogelijkheid hadden om toe te lichten waarom ze deze vraag belangrijk vonden. De anderen kinderen hadden de mogelijkheid om hierover in discussie te gaan.

Ook tijdens deze bespreking viel me op dat er drie kinderen telkens in discussie gingen over het wel of niet relevant vinden van een vraag en dat de andere twee leerlingen hun mening niet naar de andere durfde te uiten. Om deze reden ben ik bijgesprongen en heb geprobeerd, om middels vragen te stellen aan deze 'stille' leerlingen, om toch hun standpunt te laten verwoorden naar de andere groepsleden toe.

Dit werkte goed, omdat de andere kinderen dan inzagen waarom een vraag een goede vraag was. Middels deze discussies hebben we samen een definitieve enquêtevragenlijst samengesteld. Vervolgens zijn we naar groep 8 gegaan en hebben daar de definitieve enquêtevragenlijst aan de gehele groep voorgelegd.

Hiervoor had ik gekozen, omdat de kinderen dan nog eventueel met nieuwe ideeën konden komen, welke een positieve wending konden betekenen voor de enquête. Het voorleggen aan groep 8 had een positieve wending, omdat zij aangaven dat sommige kinderen misschien niet wisten wat discrimineren was en dat we dit misschien in de enquête konden verwerken. Hier hadden we samen met ons actieonderzoeksgroepje nog niet aan gedacht. Daarom zijn we, samen met de gehele groep 8, gaan bedenken hoe we het onderwerp discrimineren aan de kinderen zouden kunnen uitleggen. Zo kwamen we samen tot het idee voor een definitie en daarnaast een praktijkvoorbeeld, waardoor het voor de kinderen, duidelijk werd wat discrimineren nu precies inhield.

Hierna ben ik weer even apart gaan zitten met het actieonderzoeksgroepje en heb de aanpassing van de enquête met ze doorgenomen, zodat deze voor beide kanten duidelijk en helder was. Vervolgens zijn we gaan bedenken hoe we de kinderen konden benaderen met deze enquêtes. Hierover hebben we kort gebrainstormd, waarbij ik de ideeën op een A-4 vel schreef. Voor brainstormen had ik gekozen, omdat dit de meest verschillende ideeën op zou leveren. Uiteindelijk besloten we om, indien mogelijk, de enquêtes tijdens de lessen van de leerlingen af te nemen, waardoor we de enquêtes meteen mee terug zouden kunnen nemen. We zijn de groepen 5 tot en met 8 langsgegaan en hebben gevraagd wanneer het mogelijk was om tijdens de les een enquête af te nemen. Dit wel

op de datum van de volgende geplande bijeenkomst. Van deze tijden heb ik vervolgens een overzicht gemaakt, zodat we de volgende bijeenkomst precies konden zien hoe laat we in welke groep zouden moeten zijn. Ik sprak af dat ik het samenstellen en uitprinten van de enquêtes op me zou nemen, en dat we de volgende bijeenkomst aan de slag zouden gaan met het afnemen van de enquêtes. Tot slot heb ik samen met de kinderen gereflecteerd op deze bijeenkomst. Wat hebben zij geleerd en wat vonden zij prettig en minder prettig aan deze bijeenkomst.

2.5.3 De derde bijeenkomst

In deze bijeenkomst stond het laten invullen van de enquêtes door de groepen 5 tot en met 8 centraal.

Van tevoren zijn we nog even met het actieonderzoekgroepje bij elkaar gekomen om te bespreken hoe we het aan gingen pakken. Hierbij kwamen we tot het idee om in tweetallen de enquêtes in een bepaalde groep uit te leggen en te laten invullen. We bespraken wat we precies tegen de leerlingen zouden zeggen en wat we zouden doen als de leerlingen de enquêtes in aan het vullen waren. We besloten om eerst naar de klas te gaan, hier een korte toelichting te geven op de enquête en vervolgens de enquêtes uit te delen. Daarna spraken we met de lerares af dat we deze enquêtes een half uur later op zouden komen halen.

Vervolgens hebben we drie groepjes van twee gemaakt, waarbij één kind twee keer mocht. Op de geplande tijden zijn de kinderen vervolgens naar de verschillende klassen gegaan. Tijdens het uitleggen en afnemen van de enquêtes zijn er geen hindernissen ontstaan en is alles vlekkeloos verlopen, waardoor we aan het einde, van de bijeenkomst, alle enquêtes terug ontvangen hadden. Na het afnemen van de enquêtes heb ik met de kinderen nog een korte reflectie gedaan over hoe zij vonden dan het afnemen van de enquêtes verlopen was en wat hier goed en minder goed bij ging. Samen hebben we gekeken voor mogelijke adviezen en tips en tops voor in de toekomst.

Volgens mijn actieonderzoeksonderwerp stond nu het analyseren van de enquêtes in samenwerking met de kinderen centraal. Maar ik sprak af dat ik de enquêtes zou analyseren en dat we de uitkomsten hiervan in de volgende bijeenkomst zouden bespreken. Hiervoor had ik gekozen, omdat ik het analyseren van de enquêtes, achteraf gezien, te hoog gegrepen vond voor kinderen uit groep 8. Daarnaast zou er een hoop werk in gaan zitten, waarvoor op de basisschool ook niet heel veel tijd beschikbaar was.

2.6 De ontwikkelfase

2.6.1 De vierde bijeenkomst

Bij deze bijeenkomst stond het presenteren van de uitkomst van de analyse centraal. Daarnaast wilde ik, met de kinderen, gaan brainstormen over het product of dienst die we konden gaan ontwikkelen op de basisschool.

Ik had ervoor gekozen om eerst aan de kinderen te vragen wat zij dachten dat er uit de enquêtes naar voren zou zijn gekomen. Vervolgens ben ik met hun middels een hand-out gaan bespreken wat de uitkomsten van de enquête waren. Hiervoor had ik gekozen, omdat de kinderen dan een handig overzichtje hadden van de punten die uit de enquête naar voren waren gekomen. Daarnaast zou dit een handig handvat zijn voor het bedenken van mogelijke vervolgacties.

We zijn aan de slag gegaan binnen het actieonderzoekgroepje met het bedenken van mogelijke acties om het discrimineren en pesten op de basisschool te verminderen. Ik besloot om hierover met de kinderen te brainstormen, omdat we hierdoor met de meeste ideeën op de proppen konden komen. Tijdens het bespreken van deze ideeën heb ik doorgevraagd op de kinderen om te achterhalen wat zij nu precies voor idee in hun hoofd hadden.

Ook heb ik aan de andere kinderen gevraagd wat zij vonden van andermans ideeën. Het viel me op dat de kinderen veel gevarieerde ideeën bedacht hadden en dat ze het uiteindelijk lastig vonden om er één idee uit te pikken. Omdat dit voorviel heb ik gekozen om ter plekke een krachtenveldanalyse samen met de kinderen te doen.

We hebben samen bekeken wat de positieve en negatieve punten waren van de ideeën die de kinderen bedacht hadden. Hier hebben we gezamenlijk over gediscussieerd, waarbij ik ervoor zorgde dat alle kinderen evenveel aan het woord kwamen.

Uiteindelijk besloten we om voor de kleuters een maandelijks poppenkastspel te bedenken en te organiseren en voor de groepen 3 tot en met 8 een maandelijks pestkring te realiseren. Deze pestkring kon door de leerkrachten zelf uitgevoerd worden, maar de kinderen bedachten hiervoor de lesideeën, welke we in een map aan de leerkrachten aan zouden bieden.

De uitkomsten van de analyse en de ideeën, ter preventie van pesten en discrimineren, hebben we vervolgens aan de gehele klas voorgelegd. Hiervoor had ik gekozen, omdat deze kinderen dan ook betrokken bleven bij het onderzoek en daarnaast eventueel nieuwe ideeën aan konden dragen. Tijdens deze bijeenkomst kwamen er geen aanvullende ideeën vanuit de gehele groep, dus we hadden ons bedachte plan niet meer aan hoeven te passen.

We spraken af om de volgende bijeenkomsten aan de slag te gaan met het realiseren van onze bedachte interventies. Ook hebben we deze bijeenkomst gereflecteerd. We hebben besproken wat we geleerd hadden van deze bijeenkomst en wat hierin de positieve en negatieve punten waren. Ook hebben we besproken hoe we deze negatieve punten in de toekomst op konden lossen.

2.6.2 De resterende bijeenkomsten

In de resterende bijeenkomsten stond volgens het actieonderzoeksontwerp het veranderingsproces en het handelingsproces centraal. De kinderen zouden namelijk het product gaan samenstellen en dit zou dan in de praktijk worden uitgevoerd. Dit is dan ook wat we in deze bijeenkomsten gedaan hebben. De eerst volgende bijeenkomsten hebben we besteed aan het bedenken van de inhoud van een pestkring voor de groepen 3 tot en met 8. Hierbij koos ik om samen met de kinderen kort wat ideeën voor de pestkring door te bespreken. Daarbij heb ik met ze besproken waar we op zouden moeten letten bij het samenstellen van de lessen. Hierbij spoorde ik de kinderen aan dat ze er rekening mee moesten houden dat een les voor groep 3 een andere inhoud moest hebben dan een les voor groep 8. Dit gaf ik aan, omdat de kinderen hier zelf niet op gekomen waren. De kinderen gaven aan, welke kinderen voor welke groepen een pestkring gingen bedenken, zodat we voor alle groepen verschillende les ideeën zouden hebben. We spraken af dat we per groep vier soorten pestkringen zouden bedenken, waardoor we dus 24 lessen in totaal moesten bedenken. We maakten één groepje van twee personen en één groepje van drie personen en verdeelde hier de verschillende groepen onder. Vervolgens gaf ik de kinderen een blaadje, waarop zij precies konden invullen hoe zij deze pestkring voor zich zagen. Op dit blaadje stonden de volgende vragen die de leerlingen konden beantwoorden: Wat heeft de leerkracht nodig voor deze pestkring?, wat hebben de leerlingen nodig voor deze pestkring?, hoe is de opstelling van de klas?, hoe lang duurt deze pestkring?, Wat word er besproken tijdens deze pestkring? en hoe ziet de les eruit? De kinderen zijn hier in individueel mee aan de slag gegaan, waarbij zij hun eigen ideeën hebben uitgewerkt. Ik had ervoor gekozen om de kinderen niet in groepjes te laten werken, maar individueel de lessen uit te laten werken, omdat dit de snelste manier was om 24 lessen op papier te krijgen.

Aan het einde van de bijeenkomst hebben we de verschillende ideeën gezamenlijk doorbesproken en heb ik de kinderen feedback op elkaars les laten geven. Hieruit kwam naar voren dat sommige kinderen ongeveer dezelfde les hadden bedacht. Vervolgens hebben we samen besproken hoe we deze lessen aan konden passen, zodat ze toch net wat anders waren. Hierbij kwamen de kinderen

met verschillende ideeën. Daarnaast kwam een kind op het idee om naast de pestkring ook andere lesideeën voor de kinderen te bedenken m.b.t. de thema's pesten en discriminatie. Aan de andere kinderen vroeg ik wat zij hiervan vonden. De anderen vonden dit een goed idee.

De bijeenkomst erop zijn we dan ook aan de slag gegaan met het bedenken van andere lesideeën. Eerst hebben we weer samen besproken welke ideeën we hadden en vervolgens hebben de kinderen deze weer uitgewerkt. Hierbij koos ik om het eerst gezamenlijk te bespreken, omdat de kinderen anders dezelfde ideeën op papier zouden zetten en het leuker zou zijn als er zoveel mogelijk verschillende lessen zouden zijn. We besloten om dezelfde groepen aan te houden en per groep weer vier lessen te bedenken, welke de leerkrachten in de klas konden gebruiken.

In de bijeenkomst daarop zijn we deze, bedachte lessen, op de computer uit gaan werken. Alle kinderen mochten hun eigen lessen uitwerken. Hier hebben we vervolgens per groep een bundel van gemaakt. Hierbij liet ik de kinderen zoveel mogelijk zelfstandig doen. Het idee kwam namelijk vanuit de kinderen en door de kinderen de bundels voor de groepen zelf samen te laten stellen, konden de leerkrachten zien dat het ook echt door de kinderen zelf bedacht en uitgewerkt was.

In de overige bijeenkomsten zijn we aan de slag gegaan met het bedenken van de poppenkastspelen voor de kleuters. We spraken af dat we één poppenkast zouden bedenken over discrimineren en één poppenkast over pesten. Vervolgens hebben we de kinderen opgedeeld in een groepje van twee en drie personen. Het ene groepje is aan de slag gegaan met de poppenkast over pesten, de andere over discriminatie. Eerst zijn ze gaan bedenken welke personen er in hun poppenkastspel speelde, daarna de opbouw van het verhaal en tenslotte hebben ze bedacht op welke wijze ze de kleuters konden betrekken bij het toneelspel.

De resterende bijeenkomsten hebben we besteed aan het oefenen van de poppenkast met poppenkastpoppen. Mijn rol tijdens deze bijeenkomsten bestond voornamelijk uit het aansturen en motiveren van de kinderen.

Daarnaast heb ik mij bezig gehouden met het in goede banen lijden van de bedachte poppenkasten. Ik besloot om de kinderen vrij te laten in het bedenken van de poppenkastspelen, omdat kinderen vaak de meest uiteenlopende fantasie hebben, wat het poppenkastspel ten goede zou komen. Iedere bovengenoemde bijeenkomst heb ik ook met de kinderen gereflecteerd, dit om te achterhalen wat zij van hun eigen geleverde werk tijdens de bijeenkomst vonden en waar zij hierbij tegenaan liepen. Daarnaast om te checken hoever zij waren en waar zij in de bijeenkomst erop extra aandacht aan moesten besteden.

2.7 De actiefase

In de bijeenkomst hierop hebben we samen gebrainstormd wat we nu gingen doen met de lessen die we bedacht hadden voor de groepen 1 tot en met 8. Ik koos ervoor om samen met de kinderen te brainstormen omdat dan de meeste ideeën naar boven zouden komen. De kinderen gaven aan dat deze aan de leerkrachten wilden geven, waarop ik vroeg wat de leerkrachten ermee konden doen. De kinderen bedachten dat ze per klas een kort gesprekje wilde voeren over de lesideeën die zij bedacht hadden. De opzet vanuit de kinderen was dat er vanaf nu op de school één keer per maand aandacht werd besteed aan pesten en discriminatie, waarbij de leerkrachten het boekje met lesideeën konden gebruiken om daar een les uit te pikken. Daarnaast kan er tevens één keer per maand een poppenkastspel aan de kleuters gepresenteerd worden. Deze worden gespeeld door de leerlingen van groep 8, die deze tevens bedacht hebben. We spraken af dat aan het einde van iedere maand iedere groep iets aan het thema pesten en discrimineren gedaan zou hebben.

Vervolgend hierop hebben we meteen bij de kleuterklassen een afspraak gemaakt over wanneer de kinderen het poppenkastspel konden komen presenteren. Tot slot heb ik samen met de kinderen bedacht op welke wijze we konden controleren of de ideeën, die we bedacht hadden, ook effect

hebben gehad op de groepen. Dus of het pesten en discrimineren erdoor verminderd werd op de school. We besloten om na, het voor de eerste keer in de praktijk brengen van de poppenkastspelen en de lesideeën, een korte face tot face ondervraging te houden met alle leerkrachten individueel. Een kind kwam met de vraag hoe we dan de antwoorden konden onthouden. Ik gaf aan dat ik hier wel een voice-recorder voor had.

Tijdens de ondervragingen (reflecties) ben ik erbij gaan zitten en heb ik de kinderen, waar nodig, ondersteund. Na deze ondervragingen zijn we bij elkaar gekomen om de ondervragingen te analyseren. We hebben ze alle acht beluisterd en de kinderen schreven hierbij de belangrijkste zaken op. Door er daarna over in gesprek te gaan kwamen we erachter dat de leerkrachten het over het algemeen een goede actie vonden, omdat de kinderen door deze lessen weer even stil kwamen te staan bij het pesten en discrimineren. Het lange termijn doel zou kunnen zijn dat het pesten en discrimineren hierdoor verminderd word. De leerkrachten gaven dan ook aan dat het leuke en leerzame lesideeën waren, welke ze voortaan standaard één keer per maand in de klas gingen uitvoeren. Tot slot heb ik nog een eindreflectie met de kinderen gehouden. Ik vroeg aan de kinderen wat zij geleerd hadden van dit onderzoek. Ook vroeg ik aan hun wat het onderzoek tot nu toe op had geleverd en wat zij van mijn, hun eigen, en de andere kinderen zijn rol vonden tijdens het onderzoek.

2.8 Het aan bod komen van de meervoudige processen tijdens het onderzoek

Tijdens dit actieonderzoek zijn de meervoudige processen allemaal aan bod gekomen.

Ik ben eerst namelijk individueel gestart om de situatie te onderzoeken middels enquêtes, het raadplegen van literatuurbronnen, observeren en het houden van interviews onder leerkrachten en kinderen (onderzoeken). Vervolgens heb ik deze gevonden informatie tegen elkaar afgewogen (gereflecteerd) en was mijn conclusie dat er op de school gepest en gediscrimineerd werd, maar dat hier weinig interventies toe werden gepleegd. Vervolgens heb ik een actieonderzoekgroepje samengesteld en in samenwerking met hun heb ik onderzoek gedaan naar het beeld van de leerlingen t.a.v. pesten/discrimineren en het tegengaan van pesten/discrimineren door de school. Uit de uitkomsten van deze enquêtes bleek dat er weinig tot geen interventies op de school gepleegd werden. Daarom zijn we met het groepje ideeën gaan bedenken om dit handelen in de toekomst te verbeteren. Waarop we tot het idee kwamen van een pestkring en poppenkastspelen. Deze ideeën hebben we vervolgens uitgewerkt en in een boekje aan de verschillende leerkrachten aangeboden. Achteraf hebben we een reflectie gedaan over wat de leerkrachten vonden van de bedachte les ideeën en welk effect dit had op de kinderen. Helaas heb ik deze eindreflectie al meteen na de eerste keer in de praktijk brengen van de lesideeën moeten doen. Beter was het geweest om dit na een aantal ervaringen te evalueren, omdat de leerkrachten dan waarschijnlijk meer effecten hadden waargenomen van het nieuwe handelen. Nu konden zij enkel evalueren op wat deze les met de kinderen had gedaan en hoe zij het hadden ervaren om met deze thema's in de klas aan de slag te gaan. Hierdoor konden wij het huidige handelen nog niet aanpassen (veranderen).

Naast deze eindreflectie, heb ik samen met het actieonderzoekgroepje, ook na iedere bijeenkomst een reflectie gehouden om te achterhalen wat de kinderen geleerd hadden en wat zij als prettig en minder prettig hadden ervaren tijdens de bijeenkomsten. Hierdoor hadden we de mogelijkheid om te reflecteren op het huidige handelen en dit in de volgende bijeenkomst, indien nodig, bij te stellen.

Deeltoets 2: Ik als actieonderzoeker

3. Mijn verleden op het gebied van actieonderzoek

Voordat ik aan deze minor startte had ik alleen nog ervaring met het uitvoeren van kwalitatief onderzoek. Ik had er dan ook geen kennis van wat actieonderzoek was en op welke wijze je dit in de praktijk kon brengen. Ik had voor deze minor gekozen omdat ik wilde leren om op een andere wijze, dan middels kwalitatief onderzoek, onderzoek te doen.

4. Wat heb ik geleerd op het gebied van actieonderzoek op theoretisch vlak

Door het bijwonen van de minorbijeenkomsten, het maken van de opdrachten en het lezen van het boek 'actieonderzoek voor professionals in zorg en welzijn', heb ik geleerd om zelfstandig een actieonderzoek op te zetten, te coördineren en in de praktijk te brengen. Ook heb ik geleerd welke dataverzamelingstechnieken er bestonden en op welke wijze je deze in de praktijk toe kon passen. Van sommige wist ik al wat ze inhielden, maar er zaten voor mij ook een aantal nieuwe, onbekende technieken bij.

Als ik achteraf terugkijk op het doorlopen actieonderzoek proces, kan ik concluderen dat ik het een leerzame, interactieve, leuke en effectieve onderzoeksmethode vind. Dit omdat je samen met de betrokkenen de praktijksituatie gaat onderzoeken en mogelijke oplossingen gaat zoeken voor een 'probleem'. De onderzochten zijn dus continu bij het proces betrokken, dit zorgt ervoor dat zij evenveel inspraak hebben en dat je onderzoeksdoel de grootste kans van slagen heeft. Dit, omdat de onderzochten mee kunnen bepalen wat er in de praktijk veranderd gaat worden en op welke wijze dit gestalte gaat krijgen.

Door mezelf te verdiepen in de theorie van actieonderzoek en dit in de praktijk toe te passen, heb ik geleerd wat de belangrijkste essenties voor het voeren van actieonderzoek zijn.

Naar mijn mening zijn de volgende punten de belangrijkste essenties van actieonderzoek:

- Als onderzoeker ben je continu rechtstreeks bij de situatie van de onderzochten betrokken.
Dit vind ik een belangrijke essentie omdat je tijdens het onderzoeksproces continu bezig bent met het leiden en begeleiden van het onderzoek, welke (grotendeels) door de onderzochten wordt uitgevoerd. De onderzochten zijn, mijns inziens, min of meer afhankelijk van jouw begeleiding tijdens het onderzoekproces, dit om het onderzoek in goede banen te kunnen leiden. Daarnaast ervaar je ook welke emoties, o.a. het handel- en veranderproces voor de onderzochten opleveren, ook hierdoor raak je bij de situatie betrokken.
- Het actieonderzoek vertrekt vanuit praktische vragen en problemen die opduiken in een bepaalde situatie.
Ook dit vind ik een essentie van actieonderzoek, omdat het actieonderzoek meestal start vanuit een 'probleem' of 'praktische vraag' die aangegeven wordt vanuit bijvoorbeeld een instelling. Tijdens het proces ga je in samenwerking met de betrokkenen onderzoeken, op welke wijze je kunt handelen om het probleem in de toekomst op te lossen (veranderen). Daarnaast is het zo, dat het niet altijd het geval hoeft te zijn dat de vraag vanuit de betrokkenen komt. Het kan namelijk ook zo zijn, dat de actieonderzoeker zelf op zijn werkplek tegen een probleem aanloopt, dit met zijn of haar collega's bespreekbaar maakt en vervolgens, in samenwerking met collega's, middels actieonderzoek een oplossing gaat zoeken voor het probleem.
- Als onderzoeker neem ik een actieve houding aan en reflecteer ik bewust en systematisch op de acties die ik onderneem.
Het aannemen van een actieve houding, vind ik een essentie voor actieonderzoek, omdat de actieonderzoeker degene is die het gehele proces coördineert. Van de actieonderzoeker mag, naar mijn mening, dus verwacht worden dat hij ook een actieve houding tijdens het

proces aanneemt. Daarnaast vind ik belangrijk dat je goed reflecteert op de acties die je onderneemt, dit omdat je hierdoor leert, wat je in de toekomst beter op een andere wijze kunt aanpakken. Daarnaast leer je middels reflectie, welke aanpakken juist wel effectief zijn geweest. Hierbij vind ik het belangrijk dat je zowel op je eigen handelen, als op het handelen ten behoeve van het onderzoeksproces reflecteert.

- De afstand tussen mijzelf en de onderzochten is klein.
Tijdens het actieonderzoeksproces is het van belang dat de afstand tussen mij en de onderzochten klein is. Dit omdat ik tijdens het actieonderzoekproces continu met hun samenwerk en zij mede verantwoordelijk zijn voor een goede uitvoering van het onderzoeksproces. Daarnaast is een korte afstand tussen ons van belang om op een goede en duidelijke manier met elkaar te kunnen communiceren. Dit om bijvoorbeeld afspraken met elkaar te maken en belangrijke beslissingen te kunnen nemen, dit allen met betrekking tot het actieonderzoekproces.
- Tijdens het actieonderzoekproces wisselen de meervoudige processen (onderzoeken, handelen, reflecteren en veranderen) elkaar af. En dit vormt tevens de basis voor het actieonderzoekproces.
Dit vind ik een belangrijke essentie, omdat je tijdens het actieonderzoekproces zowat continu bezig bent met een cyclisch proces van onderzoeken, handelen, reflecteren en veranderen. Om deze reden, vind ik dat dit de basis voor het onderzoeksproces vormt .
- Actieonderzoek is een verandertraject en een leertraject.
Ik vind dat actieonderzoek een verandertraject en een leertraject is, omdat je hoofddoel tijdens het actieonderzoek is om iets te veranderen in de praktijk en dus een bestaand probleem of situatie op te lossen(verandertraject). Door deze bedachte verandering in de praktijk te brengen, leren de medewerkers om op een voor hen nieuwe wijze te werken of te handelen(leertraject).

Ik vond het leuk en leerzaam om gedurende het gehele actieonderzoeksproces samen te werken met de betrokkenen en de onderzochten van het onderzoek. Tijdens het samenwerken viel het me op dat kinderen een grote fantasie hebben en daardoor met veel verschillende ideeën kunnen komen, waar ik zelf op die momenten nog niet aan gedacht zou hebben. Daarnaast had ik zelf een grote rol in het samenwerkingsproces. Het was namelijk mijn taak om de verschillende taken te coördineren, leiding te geven, de kinderen te motiveren, het uiteindelijke doel in de gaten te houden, afspraken te maken, doelen na te streven en te zorgen voor een veilig klimaat voor de onderzochten. Naast deze taken heb ik ook geleerd om vaardigheden in de praktijk toe te passen welke een verband leggen met actieonderzoek. De volgende vaardigheden heb ik geleerd om in de praktijk toe te passen:

- Ik heb geleerd om **door te vragen** op wat de kinderen of leerkrachten aan mij vertelden.
- Ik heb geleerd om te **reflecteren** op het onderzoeksdoel, op mijn eigen handelen en het handelen van de kinderen. Tevens heb ik geleerd om de kinderen hier zelf op te laten reflecteren.
- Ik heb geleerd om zaken die gezegd werden, **terug te koppelen**. Dit om te controleren of ik het zelf goed begrepen had, maar ook ter herhaling voor de andere kinderen.

- Ik heb geleerd om **samen te werken**, dit zowel met de onderzochten als de betrokkenen. Tijdens dit onderzoek heb ik namelijk samengewerkt met het actieonderzoeksgroepje, met groep 8 en met de leerkracht van groep 8.
- Ik heb geleerd om **sturing te geven** aan de kinderen.
- Ik heb geleerd om de kinderen te **activeren** en te **motiveren** voor het uitvoeren van het onderzoek.
- Ik heb geleerd om belangrijke zaken die gezegd werden **samen te vatten**.

Als ik deze geleerde vaardigheden zo bekijk, kan ik concluderen dat ik veel geleerd heb middels het doen van actieonderzoek. Ik heb vaardigheden leren toe te passen, welke ik voorheen nog maar gedeeltelijk bezat. Doordat ik individueel mijn actieonderzoek heb gedaan, was het voor mijzelf de taak om deze vaardigheden in de praktijk toe te passen. Ik had dus niet de mogelijkheid om mijn zwakke kanten met betrekking tot deze vaardigheden te onderdrukken. Hierdoor heb ik zoveel mogelijk kunnen experimenteren met het eigen maken van deze, voor mij, nieuwe vaardigheden.

5. De samenwerking

Als ik terugkijk naar de samenwerking tussen mij, het actieonderzoeksgroepje, groep 8 en de leerkracht van groep 8, kan ik concluderen dat deze over het algemeen goed verlopen is. Het enige waar ik tijdens de samenwerking tegenaan liep, was het feit dat ik per bijeenkomst maar 30 tot 40 min de tijd had. Dit omdat mijn bijeenkomsten tijdens de les plaatsvonden en de kinderen hiervan niet teveel konden missen. We hebben dit 'probleem' opgelost door meerdere bijeenkomsten te plannen, waardoor ik toch nog voldoende rendement uit mijn onderzoek kon halen. We hadden zelfs, naast mijn planning, extra bijeenkomsten gepland, zodat ik nooit in tijdsnood zou kunnen komen.

Tijdens het werken aan het actieonderzoek heb ik telkens met de leerkracht van groep 8 geëvalueerd wat we tijdens de bijeenkomsten gedaan hadden en wat de vervolgacties waren. Hierdoor bleef de leerkracht op de hoogte van het onderzoek.

De leerkracht vond dat de kinderen goede inspiratie hadden gegeven en dat de leerkrachten op school ook echt iets aan het ontworpen product hadden. Het leukste vond ze dat de lesideeën ook echt vanuit de kinderen kwamen.

Ook de samenwerking met het onderzoeksgroepje en groep 8 is goed verlopen. De kinderen deden over het algemeen actief mee tijdens de bijeenkomsten. Wanneer dit niet het geval was, probeerde ik de kinderen op een positieve manier te stimuleren. Dit door bijvoorbeeld aan te geven dat ze uiteindelijk de poppenkastspelen ook in het echt uit mochten gaan voeren. Dit leverde voor hun natuurlijk extra inspiratie op, waardoor ze vervolgens actief aan de slag gingen met het bedenken van de poppenkast.

Tijdens de bijeenkomsten viel het een paar keer voor dat enkele kinderen telkens aan het woord waren en dat andere daardoor overgeslagen werden. Omdat ik van alle kinderen de mening wilde horen, heb ik in deze situaties de leiderschapsrol op me genomen. Ik heb ervoor gezorgd dat ook deze kinderen hun mening konden geven, door dit naar de andere kinderen bespreekbaar te maken en vervolgens deze kinderen om hun mening te vragen. Vaak bleek dan dat zij ook goede ideeën hadden.

6. Mijn betrokkenheid gedurende de meervoudige processen van het actieonderzoek

Tijdens de meervoudige processen van het onderzoek ben ik voortdurend betrokken geweest. Ik heb eerst individueel vooronderzoek gedaan. Dit door het afnemen van enquêtes bij de leerkrachten, het raadplegen van informatiebronnen, het uitvoeren van observaties en het houden van interviews. Op de uitkomsten heb ik vervolgens samen met de leerkracht van groep 8 gereflecteerd. Als ik achteraf kijk naar mijn eigen rol tijdens dit vooronderzoek, kan ik zeggen dat ik een open rol heb aangenomen. Het initiatief voor de uit te voeren processen kwam van mijn kant. Ik heb de anderen dan ook moeten motiveren en sturen om de informatie te kunnen achterhalen, welke ik graag zou verkrijgen.

In het begin merkte ik aan mezelf dat ik eraan moest wennen dat ik telkens leiding moest geven en het initiatief moest nemen om bijvoorbeeld het gesprek met de kinderen en/of leerkracht op gang te krijgen. Normaal ben ik juist degene die pas begint te praten wanneer er persoonlijk iets aan me gevraagd wordt, maar doordat ik het onderzoek nu moest leiden was het aan mij de taak om de kinderen te motiveren en stimuleren om mee te gaan in het gesprek. In het begin voelde ik me er heel ongemakkelijk bij om 'in the picture' te staan gedurende de gehele bijeenkomst, maar naarmate ik aan het vertellen was merkte ik aan mezelf dat ik rustiger werd en mezelf dus steeds meer op mijn gemak voelde.

Voor de toekomst zou ik wel willen leren om op dit gebied wat steviger in mijn schoenen te staan en dus wat minder onzeker te zijn over mijn eigen handelen. Want uit het gedrag van de kinderen en de handelingen die zij verrichtten, kon ik opmaken dat ik duidelijk naar hen toe communiceerde en dat ik in staat was om de leidinggevende rol op me te nemen. De kinderen voerden namelijk de taken uit die ik hun opdroeg. Ook van de leerkrachten kreeg ik de antwoorden waarnaar ik middels mijn vraagstelling op zoek was.

Tijdens de meervoudige processen heb ik voornamelijk de sturende rol op me genomen. Ik heb geprobeerd om de kinderen zoveel mogelijk ideeën zelf te laten bedenken en uitvoeren. Ik dacht wel met ze mee en zorgde dat het gesprek tussen de leerlingen onderling gestuurd werd, maar mijn doel was om zoveel mogelijk vanuit de kinderen zelf te laten komen. Door deze sturing te bieden en daarnaast de gesprekken tussen de kinderen te leiden, heb ik geleerd om verschillende aan actieonderzoek gerelateerde vaardigheden toe te passen. Zo heb ik bijvoorbeeld geleerd om door te vragen op wat de kinderen zeiden en samenvattingen te maken van wat de kinderen gezegd hadden. Hier had ik voorheen nog niet zoveel ervaring mee. Door deze vaardigheden toe te passen ervaarde ik dat het voor mezelf en voor de andere kinderen duidelijker werd wat het kind nu precies wilde vertellen. Daarnaast had ik een open luisterhouding, waardoor ik liet zien dat ik interesse toonde in hetgeen wat het kind aan het vertellen was.

Tijdens de reflectie op het gemaakte product aan de leerkrachten, welke door de leerlingen werd uitgevoerd. Vond ik het lastig om niet meteen in te springen wanneer de kinderen even geen vraag wisten en dus stil vielen.

In het begin gaf ik de kinderen dan ook tips over welke vraag zij aan de leerkracht konden stellen. Maar hier voelde ik mijzelf niet fijn bij, want op deze wijze nam ik nog zo ongeveer het gehele gesprek van de kinderen over. Daarom besloot ik om bij de andere reflecties dit niet meer te doen. Ik voelde me bij deze volgende reflecties lullig dat ik de kinderen op dat moment niet meteen hielp. Maar eigenlijk kon ik ervan uitgaan dat de kinderen zich goed voor hadden bereid. Ze hadden immers alle mogelijk te stellen vragen op het blaadje voor hen liggen. Naarmate het gesprek stilviel hield ik

mijn mond en ik ervaarde dat de kinderen ook zelf de stilte op konden vullen en dat zij zich rustig hielden, ook al wisten ze even geen vraag te stellen.

Tijdens de reflectie met de kinderen op deze reflecties met de leerkrachten heb ik gevraagd hoe zij het ervaarden dat ik insprong of juist niet insprong tijdens het gesprek. De kinderen gaven aan dat ze het beiden prettig vonden. Ze vonden het prettig dat ik bijsprong omdat het gesprek dan niet stilviel. Maar ze vonden het ook prettig dat ik niet bijsprong omdat ze wilden leren om zelf een goed gesprek te voeren, omdat ze dit gesprek ook zelf bedacht hadden.

7. Knelpunten tijdens de uitvoering van het actieonderzoek

Tijdens mijn actieonderzoek zijn er enkele knelpunten voorgevallen.

In het begin van mijn onderzoek had ik enquêtes gemaakt voor alle leerkrachten van de basisschool. Deze heb ik persoonlijk aan alle leerkrachten gegeven en daarbij aangegeven wat het belang was van deze enquêtes. Op deze enquêtes had ik een einddatum gezet waarop ik de enquêtes uiterlijk terug wilde ontvangen. Naarmate deze datum vorderde bleek dat ik nog maar de helft van de enquêtes terug had ontvangen. Ik voelde me hier niet prettig bij, omdat ik graag zoveel mogelijk respons wilde ontvangen. Daarom ben ik de leerkrachten, waarvan ik nog geen respons had ontvangen, persoonlijk gaan benaderen en heb nogmaals benadrukt wanneer de einddatum was voor het inleveren van de enquête. Ik vond het niet prettig om dit te doen, omdat ik het idee had dat ik de leerkrachten op deze wijze iets opdrong om te doen. Maar uiteindelijk heeft het wel geholpen, want ik heb alle enquêtes terug ontvangen.

Tijdens het analyseren, van de enquêtes van de leerkrachten, kwam ik erachter dat deze enquêtes me niet het complete beeld gaven van de school en manier van handelen, dan wat ik verwacht had. Dit heb ik opgelost door naast deze enquêtes ook nog een interview te houden met twee verschillende leerkrachten.

Tijdens deze interviews had ik de mogelijkheid om op onduidelijkheden met betrekking tot de enquêtes door te vragen. Door op deze manier te handelen heb ik voor mezelf een concreet beeld gekregen over het pesten en discrimineren op deze basisschool en de wijze waarop daarnaar gehandeld wordt in de praktijk.

In de een na laatste bijeenkomst was er een leerling van de actieonderzoeksgroep ziek. In deze bijeenkomst stond de generale repetitie van de poppenkastspelen centraal. Ik baalde hiervan omdat ik vandaag met de kinderen voor de laatste keer het poppenkastspel wilde oefenen. Ik was bang dat, nu we een persoon te weinig hadden, dat de kinderen dan het poppenkastspel niet konden oefenen. Omdat de kinderen zelf het poppenkastspel moesten oefenen heb ik aan hen gevraagd hoe we dit op konden lossen. Wilden ze een ander kind uit de klas vragen om te vervangen, of wilde ze het gezamenlijk oplossen. De kinderen kozen ervoor om zelf dan een rol extra op zich te nemen. Dit hebben ze vervolgens ook gedaan en zo werd het probleem uiteindelijk goed opgelost.

Tijdens het presenteren van de poppenkast aan de kleuters viel het me op dat de stemmen van de kinderen achter het poppenkastspel slecht te verstaan waren. Waardoor de kleuters het verhaal niet goed meekregen en dus afgeleid raakten. Ik ben toen naar de poppenkast gelopen en heb zachtjes doorgegeven dat ze iets harder moesten spreken. Toen dit gedaan werd, merkte je ook aan de kleuters dat ze het nu beter konden verstaan.

8. Wat heb ik geleerd van actieonderzoek op persoonlijk vlak

Van karakter ben ik een gesloten en rustig meisje. Door het uitvoeren van dit actieonderzoek heb ik geleerd om een open en leiding gevende houding aan te nemen naar de onderzochten en betrokkenen toe. Tijdens dit onderzoek stond goed en duidelijk communiceren met betrokkenen gedurende het gehele onderzoek centraal. Ik heb dan ook geleerd om een leiderschapsrol op me te nemen tijdens het onderzoek. Dit was nodig om de kinderen te kunnen coördineren tijdens het onderzoek. Wanneer ik dit niet deed zouden de kinderen de overhand hebben en zou het onderzoek in de soep kunnen lopen. Daarnaast heb ik geleerd om met de leerkracht afspraken te maken, doelen bespreekbaar te maken en hierop te evalueren. Ook heb ik geleerd om interviews af te nemen en tijdens deze interviews actieonderzoek vaardigheden toe te passen. Om deze vaardigheden op een juiste manier in de praktijk te brengen, heb ik een open houding aan moeten nemen.

Als je dit leest kun je concluderen dat ik door het doen van actieonderzoek veel heb geleerd op persoonlijk vlak. Ik heb geleerd om een open houding aan te nemen naar anderen toe, om een gesprek te leiden, om een leidinggevende rol op me te nemen en om het gehele onderzoek te coördineren.

9. Verbeterpunten voor de toekomst

Zoals je hierboven kunt lezen heb ik een hoop geleerd middels het voeren van actieonderzoek. Maar natuurlijk zijn er ook altijd zaken die nog voor verbetering vatbaar zijn.

Zo zou ik bij een volgend actieonderzoek gebruik willen maken van andere

dataverzamelingstechnieken, omdat ik tijdens dit onderzoek voornamelijk dezelfde heb gebruikt.

Door andere dataverzamelingstechnieken te gebruiken zou ik kunnen ervaren hoe het is om aan de hand van een andere, nieuwe, techniek te werken en wat daarvan de positieve en negatieve punten zijn. Ik vraag mijzelf dan ook af, of ik achteraf gezien niet al enkele van deze, voor mij nieuwe, technieken had kunnen toepassen tijdens mijn actieonderzoek.

Ook zou ik voor de volgende keer eerder aan mijn actieonderzoek willen starten, zodat ik de mogelijkheid heb om een goede eind- reflectie te houden. Nu heb ik alleen na de eerste uitvoering om reflectie kunnen vragen, maar het was, mijns inziens, beter geweest als ik dit na enkele bijeenkomsten had kunnen doen. Dan hadden de leerkrachten er meer kennis van gehad en wisten zij beter de effecten te omschrijven die het product voor hun heeft opgeleverd.

10. Eind evaluatie op het doorlopen actieonderzoek proces

Als ik terugkijk op het gehele doorlopen actieonderzoekproces, dan ben ik tevreden over de uitvoering en de uiteindelijke resultaten ervan. Naar mijn mening heb ik de juiste dataverzamelingstechnieken toegepast, waardoor ik het onderzoek in goede banen heb kunnen leiden. Ook heb ik de onderzochten en betrokkenen op een juiste manier gecoördineerd gedurende het onderzoek. Waardoor er nu uiteindelijk twee producten zijn ontstaan waar de school ook echt in de praktijk mee aan de slag kan. Door het ontstaan van deze twee producten heb ik mijn korte termijn doelstelling behaald. Of de lange termijn doelstelling behaald wordt dat zal de praktijk in de toekomst uit moeten wijzen. Maar er wordt nu in ieder geval maandelijks een interventie gepleegd om het pesten en discrimineren op de basisschool te verminderen.

Cocaïne op klompen

1. Inleiding

We schrokken ons rot! Hoe kan het zo zijn dat jongeren op het platteland zo makkelijk aan drugs komen. Een telefoontje, een lijntje coke is zo gevonden. Dit is de dagelijkse realiteit waar wij als beginnend professionals mee te maken krijgen.

Wij hebben specifiek gekozen om ons afstudeerproject te richten op instellingen die met jongeren te maken krijgen die alcohol en/of andere drugs gebruiken, afkomstig uit de plattelandsgemeenten in regio de Kempen. Dit omdat wij allen afkomstig zijn van het platteland. Wij hebben affiniteit met de doelgroep jongeren. In het uitgaansleven in de dorpen waar wij vandaan komen zien wij regelmatig risicovol alcohol en/ of ander drugsgebruik onder jongeren. Dit baart ons zorgen. Bovendien kregen wij tijdens de beginfase van ons project signalen van een docent omtrent jongeren en harddrugs gebruik. De docent is actief (als politicus) binnen een Kempen gemeente. In deze gemeente kwamen signalen binnen van verschillende instellingen/clubs (jongerenontmoetingscentrum, sportclubs, politie) die in aanraking komen met jongeren. Deze signalen hadden betrekking op alcohol en ander drugsgebruik onder jongeren. Het alcohol en ander drugsgebruik was zichtbaar en de instellingen en clubs wisten niet hoe ze met dit probleem om moesten gaan

In onze signaleringsfase hebben wij verschillende gesprekken gevoerd met instellingen o.a. met K2, welzijnsinstellingen, met een ouder van een drugsverslaafde zoon, met het SRE, een Kempen gemeente en met de Provincie Noord-Brabant. Dit om te bekijken of dit probleem leefde en of zij vonden dat er iets ontwikkeld moest worden met betrekking tot (hard)drugsgebruik onder jongeren. Moesten we een methodiek ontwikkelen? Een cursus?

Tijdens ons gesprek met een medewerker van K2 bleek dat er al een methodiek genaamd "Big Deal?" lag. Deze methodiek is een peereducatie voor jongeren en hun ouders. Dit verbaasde ons, omdat wij al langere tijd bezig waren met het zoeken van informatie (op internet, in vakbladen, middels gesprekken met de hierboven genoemde instellingen) en deze methodiek niet tegen zijn gekomen. Wij realiseerden ons, gezien de kwaliteit van "Big Deal?", dat het niet zinvol en vernieuwend was een vergelijkbaar product te ontwikkelen.

Het werd ons duidelijk dat het niet aan de inhoud en kwaliteit van de producten lag dat het (hard)drugsgebruik onder jongeren een probleem bleef. Na een analyse van de tot dan toe vergaarde informatie kwamen we tot de conclusie dat het probleem dat aangepakt diende te worden "het eigen eiland" was. Hiermee bedoelen we dat verschillende instellingen met de genoemde problematiek bezig zijn, en signalen van alcohol en/of harddrugsgebruik oppikken maar dat ze daarover niet met elkaar

communiceren. Ieder voor zich springt op zijn manier op de signalen in terwijl een gezamenlijke aanpak meer op zou leveren. Wij als afstudeergroep zijn mening dat niet alle jongeren hiermee geholpen zijn. Wij vinden dat de samenwerking en de afstemming bevorderd moet worden zodat het probleem gezamenlijk aangepakt zou kunnen worden. Daarom kozen wij ervoor een systematische/integrale aanpak van alcohol en/of ander drugsgebruik onder jongeren, te ontwikkelen in regio de Kempen

2 Invulling project

Met de systematische/integrale aanpak willen wij een heldere structuur ontwikkelen. Een structuur waarmee gemakkelijker en sneller ingesprongen kan worden op problemen rondom middelengebruik onder jongeren. Een structuur die een breed draagvlak heeft. Samenwerking, afstemming, onderlinge communicatie, inzicht in elkaars werkwijze en gebruik maken van elkaars expertise zijn daarin sleutelbegrippen.

Wij richten ons project op de Kempen, vanwege de hierboven genoemde signalen uit de Kempen gemeenten. Daarnaast is deze regio bekend voor ons. Drie van de vier projectgroepleden zijn woonachtig in de Kempen. Dit betekent dat de affiniteit met de regio groot is. In de Kempen hebben we met de volgende gemeenten contact opgenomen: Reusel-de Mierden, Oirschot, Eersel, Bladel en Bergeijk. We hebben specifiek voor deze gemeenten gekozen omdat deze dorpen dicht bij elkaar liggen en omdat we vanuit deze gemeenten verdere signalen ontvangen hebben omtrent alcohol en/of ander drugsgebruik onder jongeren.

Vervolgens hebben wij vastgesteld welke instellingen en personen uit de vijf Kempen gemeenten betrokken worden bij ons project. Wij kiezen voor: GGD, Novadic-Kentron netwerk voor verslavingszorg', middelbare scholen, politie, huisartsen, Algemeen Maatschappelijk Werk, jongerenopbouwwerkers, en gemeenteambtenaren welzijn. Zij zitten in reeds bestaande samenwerkingsverbanden, ze komen veel in aanraking met jongeren die alcohol en! of andere drugs gebruiken, en ze vervullen een centrale rol in de dorpen.

Om de systematische/integrale aanpak te realiseren is het van belang dat de betrokken partijen actief meedenken over de invulling hiervan. Wij kiezen om te werken via een bottom-up benadering. Iets ontwikkelen dat bij instellingen in de kast zal belanden willen wij voorkomen. Zij (de betrokken partijen) zijn de uitvoerende werkers die uiteindelijk met de systematische integrale aanpak gaan werken.

Wij kiezen daarom voor een actieonderzoek. In het actieonderzoek zoals wij het willen uitvoeren, staat centraal dat de betrokken instellingen actief gaan denken over hoe ze het gewenste resultaat zien. Wij hebben daarbij een ondersteunende en sturende rol. Dit zorgt ervoor dat de

systematische/integrale aanpak ontwikkeld wordt vanuit de behoeften van het werkveld. Zo wordt ons eindproduct een vraaggericht eindproduct.

Wij gaan nu in deze fase van ons project allereerst onderzoeken wat de behoeften en ideeën omtrent samenwerking, afstemming en onderlinge communicatie van de betrokken instellingen zijn. Dit om zo samen met hun een systematische/integrale aanpak te ontwikkelen die werkt. Wij zullen vragenlijsten opstellen en die afnemen bij de betrokken instellingen en personen. De resultaten van de vragenlijsten die wij via een interview afnemen, dienen als basis voor de invulling van ons te maken *afstudeerproduct*. Wij denken daarbij aan het maken van een plan van aanpak of een handreiking voor een integrale aanpak.

3 Het actieonderzoek

De hieronder beschreven vraagstelling en subvragen hebben wij geformuleerd. De vraagstelling van ons project luidt als volgt:

Wat voor mogelijkheden en handreikingen zijn er, of te maken/ontwikkelen voor een integrale aanpak van jongeren die alcohol en/of andere drugs gebruiken op het platteland, waarbij alle betrokken partijen baat hebben?

Hierbij behoren de volgende subvragen:

1. Waar hebben de partijen die in aanraking komen met jongeren die harddrugs gebruiken behoefte aan waar het gaat om omgang, communicatie, afstemming tussen de verschillende betrokken partijen en het nemen van verantwoordelijkheden?
2. Hoe wordt de huidige aanpak door betrokken partijen ervaren? Wat loopt goed en wat kan er mogelijk nog verbeterd worden in de huidige aanpak?
3. Welke bestaande producten/methodieken m.b.t. harddrugsgebruik onder jongeren op het platteland worden momenteel toegepast en hoe zien deze er uit?
4. Welke van die bestaande producten/ methodieken kunnen worden aangeboden/ingezet om aan de behoefte van de verschillende betrokken partijen te kunnen voldoen?

In ons actieonderzoek staat centraal dat de betrokken instellingen en personen *actief gaan denken* over hoe ze het gewenste resultaat zien. Wij hebben daarbij een ondersteunende en sturende rol hebben. Dit zorgt ervoor dat de methodiek ontwikkeld wordt vanuit de behoefte van het werkveld.

Om het werkveld te activeren hebben wij allereerst langs informele persoonlijke weg onze eerdere contacten met betrokken personen en instanties in de Kempen gemeentes vernieuwd. Daarnaast hebben wij een formele communicatiestructuur ingericht. Via (in totaal 3) Infobulletins hebben wij gedurende de looptijd van ons project gecommuniceerd met

genoemde personen en instanties. Ieder Infobulletin begint met de slagzin: Een aanpak van middelengebruik in de regio De Kempen, voor jullie, door jullie en met jullie.

Voor het onderzoek hebben wij op basis van de vier subvragen vragenlijsten opgesteld. Het accent lag daarbij op de eerste twee subvragen. In de startfase van ons project hadden wij al veel informatie verkregen over de methodieken/producten, in de ondervraging nu ging het vooral om een beeld te krijgen van de huidige situatie inzake de samenwerking, afstemming en onderlinge communicatie van instellingen en personen rond het middelengebruik in de Kempen. Verder zijn de wensen en behoeften inzake de handreiking voor de aanpak bevestigd.

In de vragenlijsten hebben wij bewust gekozen voor open vragen. Het is de bedoeling dat de betrokken personen niet in een bepaalde hoek worden geduwd, ze moeten hun eigen ideeën en suggesties kunnen geven. De vragenlijst is via persoonlijke ondervraging afgenomen onder de medewerkers van de betrokken instellingen.

Tijdens de interviews zijn wij niet alleen bezig geweest met het ondervragen van de betrokkenen, maar tevens hebben wij ons gericht op het overbrengen van het gevoel van (gedeelde) verantwoordelijkheid voor een betere aanpak. Wij hebben geprobeerd tijdens de interviews mensen te motiveren en aan te zetten tot nadenken over samenwerken, signaleren, communiceren en verantwoordelijkheid met betrekking tot alcohol en/of andere drugsgebruik onder jongeren. Zo hebben wij bijvoorbeeld vaak gevraagd: wat zou u er zelf aan kunnen veranderen?

De belangrijkste uitkomsten van de interviews zijn:

- Op de door ons gestelde vraag over de voor- en nadelen binnen de huidige samenwerkingsverbanden door de geïnterviewde worden meer nadelen dan voordelen genoemd. Toch kiezen de geïnterviewden ervoor structureel samen te werken in samenwerkingsverbanden.
- Op de vraag of de geïnterviewden onderling bekend zijn met de functies en werkzaamheden van de instellingen geeft minder dan de helft van de geïnterviewden aan duidelijkheid te hebben over de functies en de werkzaamheden van andere instellingen. Dit terwijl vrijwel iedereen aan geeft deel te nemen aan structurele overlegvormen binnen samenwerkingsverbanden
- Op de vraag aan de geïnterviewden welke verantwoordelijkheden anderen volgens hen hebben, wordt in meer dan de helft van de interviews signalering genoemd Het AMW de politie middelbare scholen, jongerenopbouwwerk, Novadic-Kentron en huisartsen hebben volgens de geïnterviewden een belangrijke signalerende taak.
- Een kwart van de geïnterviewden geeft aan gebrek aan informatie / aandacht rondom alcohol- en/of drugsgebruik te hebben. Opvallend hierbij is dat de helft hiervan AMW-ers zijn.
- Het is opvallend dat de geïnterviewden meer belemmerende dan bevorderende factoren benoemen van samenwerking. Het gaat dan vooral om landelijk, provinciaal of regionaal beleid.

- Novadic-Kentron blijkt niet goed in beeld te zijn bij de verschillende partijen, terwijl daar binnen het werkveld wel behoefte aan is.
- Verschillende instellingen voelen zich betrokken bij de ontwikkeling van een systematische/integrale aanpak.

De resultaten van de interviews zijn meegenomen als achtergrond informatie voor de uitwerking van de projectproducten. Daarover is inmiddels meer duidelijkheid gekomen. De systematische/integrale aanpak wordt gepresenteerd in de vorm van een handboek. Wij hebben als projectgroep op basis van de signaleringsfase en de uitkomsten van de interviews globaal onderwerpen en thema's aangedragen die ons inziens, in het handboek terug zouden moeten komen. Daarvoor hebben wij een eerste opzet uitgewerkt. Daarnaast houden wij een actiedag. De voordelen van de actiedag zijn:

- de deelnemers worden geactiveerd om actief bezig te gaan met de invulling van de systematische/integrale aanpak
- de door ons gemaakte opzet van de systematische/integrale aanpak kan worden getoetst aan de behoeften van de betrokken instellingen.
- belangrijke uitkomsten van het onderzoek kunnen worden besproken
- het samenwerken krijgt op deze manier een eerste vorm.

Tijdens de actiedag hebben de verschillende disciplines inzicht gegeven in hun huidige functioneren en werkwijze. Ze zijn met elkaar in gesprek gegaan hoe er in de toekomst gesignaleerd kan worden en hoe er samen gewerkt kan worden aan de problematiek en hoe hierin tot actie kan worden overgegaan.

De aanwezigen hebben gewerkt met een casus waarin wij aanwijzingen aangebracht hebben. Deze handreikingen waren bedoeld om de partijen te laten oefenen met werkwijzen zoals wij die in het handboek op willen nemen. Hier hebben wij voor gekozen zodat we feedback konden verkrijgen over de inhoud van de werkwijze en om te controleren of de behoeften uit het werkveld aansloot bij onze opzet

Wij hebben de opzet van het handboek aan de aanwezigen voorgelegd. Daarop is door de aanwezigen feed-back gegeven, en afgesproken is het concept op te sturen, zodat de aanwezigen nog eens in alle rust feed-back kunnen geven.

De projectgroep concludeert over de actiedag: "De start is gemaakt. Het ontwikkelen van een systematische integrale aanpak kon echter niet binnen een enkele middag gerealiseerd worden. Wij zijn er nog lang niet en het kan helpen er met de verschillende instellingen over te blijven praten."

Na de actiedag is het concept handboek (behalve aan de aanwezigen op de actiedag) aan alle (eerdere) betrokkenen in het project voor gelegd. Op grond de gemaakte feed-back direct na de actiedag en deze laatste feed-back ronde is het definitieve handboek samengesteld, gepresenteerd en overgedragen aan alle deelnemers.

4. Doe het lekker zelf!

Dit is de titel van het ontwikkelde handboek. De ondertitel is: een systematische/integrale aanpak van alcohol en/of andere drugsgebruik.

In de inleiding van dit handboek staat hierover: Met de systematische integrale aanpak wordt beoogd instellingen te ondersteunen en handreikingen te bieden ten aanzien van de afstemming en samenwerking. Hierdoor kan men gezamenlijk inspringen op problemen rondom alcohol en/of ander drugsgebruik onder jongeren in de regio De Kempen. Het handboek is bedoeld voor professionals die in aanraking komen met jongeren die alcohol en/of andere drugs gebruiken. Het gaat hier niet uitsluitend om het maatschappelijk werk of andere welzijnsinstellingen, maar ook om overheidsinstellingen zoals gemeentes. Juist voor deze discipline (de gemeente) is het van belang te werken met deze aanpak. De gemeente is verantwoordelijk voor het welzijn van zijn burgers, maakt beleid en handhaaft wet en regelgeving.

Via het handboek kan systematisch een plan uit worden gezet. Het proces rondom de aanpak van een situatie kan gevolgd worden. In het handboek is tevens een gedeelte opgenomen waarin achtergrondinformatie te lezen valt over jongeren en alcohol en/of drugs gebruik. Dit is opgenomen zodat mensen van verschillende professies die in mindere mate informatie bezitten rondom alcohol en/of ander druggebruik onder jongeren hun kennis kunnen verbreden. Tijdens het doen van onderzoek merkten we dat de informatie over de verschillende professies niet altijd compleet is. Vandaar dat we ervoor gekozen hebben een gedeelte van dit handboek te wijdden aan informatie over de verschillende professies die binnen gemeenten werkzaam zijn, en te maken krijgen met jongeren die alcohol en/of andere drugs gebruiken. Zodat bij het maken van een plan van aanpak je kunt kijken of je andere professies in kan zetten en hoe. Tevens is er een hoofdstuk opgenomen over de aangeboden producten en/of methodieken van verschillende instellingen rondom alcohol en/of ander drugsgebruik.

Indien een professional in het werkveld problemen signaleert m.b.t. alcohol en/of ander drugsgebruik onder jongeren, kan deze gebruik maken van de systematische integrale aanpak. Als je effectief problemen aan wilt pakken en daarin gebruik wilt maken van kennis en expertise van anderen, kan het handboek nuttig zijn. Het gaat hier niet zozeer om individuele cliëntgevallen eerder over individu overstijgende problematiek. Hierbij valt te denken aan hanggroep jongeren of als er bijvoorbeeld meerdere signalen van hetzelfde soort problematiek in een caseload worden geconstateerd.

Het is van belang dat er een persoon of instelling is die toezicht houdt op het verloop van het proces. Vooral gemeenten blijken, vanuit ons onderzoek, hiervoor de aangewezen instantie te zijn. Het in handen houden van de regie wordt door gemeenten aangegeven als hun verantwoordelijkheid.(de afdeling welzijn omdat zij jeugd en jongeren in hun portefeuille hebben). Ook andere instellingen zoals GGD, politie,

jongerenopbouwwerk, middelbare scholen, algemeen maatschappelijk werk en Novadic-Kentron geven aan dat de gemeente een regie functie vervult.

Je kan er voor kiezen om direct bij binnenkomst van een signaal contact te leggen met een regisseur. Dit kun je doen om te melden dat je een signaal hebt en aan te geven dat je er mee aan de slag gaat. De regisseur kan van zijn netwerk gebruik maken om ondersteuning te bieden. Ook kan de regisseur toezicht houden op het verloop van het proces.

De functie van de regisseur is het verzamelen van signalen die in zijn/haar gemeente spelen. Aangezien de uitvoering van het plan van aanpak teruggekoppeld wordt naar de regisseur, is het van belang dat deze duidelijk heeft wat het signaal is. Ook moet de regisseur de communicatielijnen tussen de instellingen in beeld hebben. Daarom is het belangrijk dat je duidelijk aangeeft wie er allemaal betrokken zijn bij het probleem. Op basis van de gemaakte analyse in het plan van aanpak heb je besloten om alleen of samen met anderen in te springen op het probleem. De keuze die je gemaakt hebt met betrekking tot wel of niet samenwerken dient vastgelegd te worden. Voor de regisseur moet duidelijk zijn wanneer er terugrapportage plaats vindt.

Het handboek bestaat uit twee delen. In deel 1 wordt het stappenplan gepresenteerd waarmee het probleem onderzocht wordt en een aanpak gerealiseerd kan worden. Het is afhankelijk van het probleem en hoe de signaleringsfase is doorlopen, of er gekozen gaat worden voor een gezamenlijke aanpak met andere instellingen of dat het probleem individueel kan worden aangepakt. De voorbeelden die gebruikt worden in het handboek zijn gericht op samenwerking en afstemming met betrokken instellingen, dit wil echter niet zeggen dat er niet alleen ingespeeld kan worden op de problematiek. Indien men ervoor kiest individueel in te spelen op de gesignaleerde problemen kan het handboek gebruikt worden als proces bewaker. We willen benadrukken dat een gezamenlijke aanpak vaak leidt tot een beter resultaat.

De opbouw van de systematische integrale aanpak is als volgt:
In het eerste hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het begrip signalering. Aan de orde komt:

Wat is signaleren?, Het nut van signaleren en Wat signaleer je?

Daarna wordt het signaleren stapsgewijs uitgewerkt:

- Stap 1: Maken van een analyse van signalen rondom drugs of alcohol gebruik van jongeren.
- Stap 2: Omschrijven van de gewenste situatie.
- Stap 3: Formuleren van de doelen.
- Stap 4: Maken van een plan van aanpak.
- Stap 5: Uitvoering van het plan van aanpak
- Stap 6: Individueel reflecteren.
- Stap 7: Evalueren van de gezamenlijke aanpak

Iedere stap wordt beschreven en met voorbeelden toegelicht. Per stap worden in de bijlage hulpmiddelen gegeven ter ondersteuning van het signaleren.

Deel 2 dient gezien te worden als achtergrond bij deel 1. Het bevat de volgende hoofdstukken:

Functieomschrijvingen is opgenomen omdat tijdens het onderzoek bleek dat niet elke professional op de hoogte is van de functies of werkzaamheden van andere instellingen. Om optimaal gebruik te kunnen maken van elkanders kennis en expertise is het van belang achtergrondinformatie te bezitten over de functies of werkzaamheden van verschillende professies.

Waarvan is het maken van keuzes afhankelijk, bij adolescenten binnen de experimentele fase? Dit hoofdstuk gaat over de ontwikkeling van de jongeren en de keuzes die ze in die levensfase maken m.b.t. alcohol en/of ander drugsgebruik.

Producten en methodieken die worden aangeboden door de verschillende instellingen zijn opgenomen in dit hoofdstuk. Zo kan bij het maken van een plan van aanpak gekeken worden naar welk product of welke methodiek mogelijk aansluit bij het gestelde doel.